

PREGĂTIREA CADRELOR MILITARE ACTIVE ȘI DIN REZERVĂ DUPĂ RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

TRAINING OF ACTIVE AND RETIRED MILITARY RESERVE AFTER THE WAR OF INDEPENDENCE

Colonel (rtr.) prof. univ. dr. Benoni ANDRONIC*

*(Academy of Romanian Scientists, 3 Ilfov, 050044, Bucharest, Romania,
email: secretariat@aosr.ro)*

Colonel (rtr.) prof. univ. dr. Viorel ORDEANU**

Rezumat: Autorii articolului, studiind literatura de specialitate, surse oficiale și documente redactate de autori români, aduc în fața cititorului, informații și concluzii referitoare la activitatea de formare și perfecționare a cadrelor militare, din activitate și a celor din rezervă ai armatei române, după încheierea Războiului de Independență și până în preajma Primului Război Mondial (1878-1914).

Autorii s-au referit, mai întâi, la instituțiile învățământului militar românesc, arătând școlile ce au fost înființate pentru formarea ofițerilor de toate armele, precum și cele pentru perfecționarea pregătirii acestora, apoi au prezentat argumentele creării unei instituții militare de învățământ, de cel mai înalt nivel, Școala Superioară de Război.

Instituțiile învățământului militar sunt prezentate arătându-se structura acestora, disciplinele de învățământ, criteriile de admitere în aceste instituții, precum și funcțiile pentru care erau pregătite cadrele militare în structurile funcționale ale armatei.

În ultimul capitol al articolului, autorii reliefează efortul făcut de cadrele militare ale armatei, în perioada analizată, pentru ca armata să devină un factor activ de educație cetățenească și patriotică, o veritabilă școală a națiunii.

Cuvinte cheie: pregătirea și perfecționarea cadrelor militare ale armatei, instituții de învățământ militar și criterii de selecționare și admitere, educație cetățenească și patriotică, oștirea școală a națiunii.

Abstract: The authors of the article, by studying official sources and documents written by Romanian authors, bring to the reader information and conclusions regarding the training activity of the military cadres, both active and reserve of the Romanian army, after the end of the War of Independence and until the First World War (1878-1914).

* Profesor universitar, membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România, email: benoneandronic@yahoo.com

** Cercetător științific gr.1 în Centrul de Cercetări Științifice Medico-Militare, Doctor în medicină, Profesor la Universitatea Titu Maiorescu, București, email: ordeanu_viorel@yahoo.com.

The authors first referred to the institutions of Romanian military education, pointing out the schools that were set up for the training of officers of all arms, as well as those for the improvement of their training, and then presented the arguments for the creation of a military educational institution of the highest level, the Higher War School.

The institutions of military education are presented by showing their structure, educational subjects, the criteria for admission to these institutions, as well as the functions for which military cadres were trained in the functional structures of the army.

In the last chapter of the article, the authors describe the efforts made by the military staff of the army during the period under analysis to make the army an active factor in civic and patriotic education, a true school of the nation.

Keywords: *training and further training of military personnel, military educational institutions and criteria for selection and admission, civic and patriotic education, the army as a school of the nation.*

Introducere

Înainte de 1877, România și-a constituit o armată capabilă să apere țara, dar și să acționeze hotărât în lupta pentru cucerirea independenței ei. României i-a fost recunoscută oficial, prin Tratatul de la Berlin din 1878, independența deplină și calitatea de stat suveran, ca rezultat al luptelor eroice ale armatei române împotriva Imperiului Otoman.

După terminarea războiului și evidențierea concluziilor rezultate după mobilizarea armatei și a luptele desfășurate, Marele Cartier General a scos în evidență, în fața organelor legiuitoare și executive (parlamentului și guvernului țării), necesitatea perfecționării pregătirii cadrelor militare active și de rezervă, în vederea ridicării capacității de luptă a armatei pentru apărarea independenței țării.

Efortul, care avea să fie susținut în vederea creșterii, formării și perfecționării corpului de cadre militare active și de rezervă, avea să parcurgă un drum complex și dificil, dar marcat de realizări notabile, corespunzător creșterii rolului și răspunderilor ce reveneau Armatei Române.

Sub raport valoric, corpul de ofițeri și generali români s-a ridicat la nivelul celor mai bune armate europene, fapt recunoscut și apreciat elogios de numeroși observatori străini, ceea ce impunea o preocupare permanentă privind însușirea celor mai noi cunoștințe din domeniul artei militare, al perfecționării armamentului și tehnicii de luptă. Cadrele militare ale Armatei Române aveau să manifeste o asiduitate continuă, atât pentru preluarea a ceea ce era mai valoros în gândirea și practica militară a epocii, precum și în direcția adoptării acestora, în raport de condițiile concrete ale armatei noastre, la cerințele sistemului militar și cel al instruirii efectivelor.

1. Dezvoltarea învățământului militar românesc în perioada 1878 - 1914

Pregătirea profesională a cadrelor, ofițerilor și subofițerilor, sub raportul cunoștințelor de specialitate, al gândirii tactice, al calităților pedagogice, reprezenta o garanție a instruirii corespunzătoare a trupelor, de care depindea în mod hotărâtor succesul în luptă.

Structura instituțiilor militare de învățământ a înregistrat, în perioada 1878-1914, numeroase modificări determinate de necesitatea modernizării de ansamblu a armatei. Rețeaua învățământului militar din România, în raport cu profilul instituțiilor, cuprindea următoarele categorii: gimnazii și licee pregătitoare pentru școlile militare de ofițeri; școli pentru formarea ofițerilor; școli și cursuri pentru pregătirea ofițerilor; școli pentru formarea meseriașilor și maiștrilor militari; școli pentru formarea subofițerilor; gimnaziile și liceele militare¹.

Rezultatele bune obținute de *Școala fiilor de militari* din Iași, înființată în 1872, au determinat conducerea superioară a armatei, în anii ce au urmat războiului pentru independență, să consolideze această formă de învățământ, sporindu-i totodată capacitatea de școlarizare. Ca urmare, în anul 1881, a luat ființă, la Craiova, o a doua școală pentru fii de militari².

Programele de învățământ erau asemănătoare celor din liceele civile, cărora li se adăugau și cursuri cu specific militar: studiul regulamentelor militare generale, administrație și legislație militară, cunoștințe de artă militară și fortificații, instrucție de front etc. Începând din anul 1890, absolvenții acestor două școli puteau candida la Institutul Medico-Militar sau la Școala de ofițeri de administrație.

În anul 1902, *Școala fiilor de militari* din Craiova a fost transformată în *Gimnaziul pentru fii de militari*³. Durata învățământului a fost fixată la 4 ani, corespunzător cursului inferior din învățământul secundar, fiind primiți aici băieți între 12 și 16 ani. În funcție de mijloacele materiale ale părinților, elevii puteau fi plătitori de taxe, bursieri sau semibursieri. În mai 1909, Școala fiilor de militari din Iași își schimbă denumirea în *Liceul militar*. Absolvenții gimnaziului militar erau admiși de drept în clasa a V-a a liceului militar din Iași (actuala clasa a IX-a), în ordinea clasificării.

¹ General-locotenent Constantin Oprea, general maior (r.) Dumitru Atanasiu, colonel (r.) dr. Victor Atanasiu, *Învățământul militar românesc. Tradiții și actualitate*, București 1986, pp. 66 - 93.

² Document de importanță majoră pentru România (DIMPR), iulie 1878 noiembrie 1882, p. 276.

³ Monitorul Oastei, nr. 3 din 26 august 1902, p. 703.

Pentru a impulsiona creșterea numărului de ofițeri, în anul 1912, a luat ființă încă un liceu militar, la Mănăstirea Dealu⁴, iar în anul 1920, Liceul militar Târgu-Mureș și Liceul Militar Chișinău, apoi în anul 1924, Liceul militar Cernăuți⁵, care asigurau majoritatea candidaților pentru școlile militare la toate specialitățile. Liceul funcționa cu opt clase, cursul inferior cu două secții, profil real și uman, iar cursul superior o singură secție reală. Programul de învățământ era identic cu cea a liceelor civile.

După Războiul de Independență s-a simțit nevoia înființarea unei școli menită să pregătească viitoarele cadre ale marinei, și astfel, în anul 1881, a luat ființă, la Galați, *Școala Copiilor de Marină*, acordându-se creditele necesare pentru cumpărarea unei nave-școală, destinată instruirii elevilor⁶ (faimosul Bric Mircea). Cei mai buni dintre absolvenți erau trimiși la *Școala militară de ofițeri, secția arme speciale*, sau în străinătate pentru a deveni ofițeri de marină. Efectivele pregătite în *Școala Copiilor de Marină* au fost, în general, mici, în medie 40-50 de elevi într-o promoție, corespunzătoare nevoilor de atunci ale flotei române, iar gradele erau aceleași ca la armata de uscat.

2. Școli pentru formarea ofițerilor

Dacă până în anul 1878, a existat o singură școală militară care forma ofițeri pentru toate armele, respectiv *Școala militară de infanterie și cavalerie*, în perioada 1878 - 1914, s-a creat o rețea complexă de școli militare de profil și specialități militare, menite să pregătească ofițeri activi și de rezervă necesari armatei.

La 7 aprilie 1881, s-a decretat înființarea *Școlii speciale de artilerie și geniu*⁷, iar în anul 1883, s-a înființat, la Iași, *Școala militară de administrație*, care a funcționat până în august 1885, când a fost desființată, fiind apoi reînființată, în anul 1893. În anul 1900, la Școala militară de infanterie și cavalerie s-a adăugat o secție de administrație, care s-a desființat după un an. O altă instituție de învățământ, *Școala militară de guarzi de artilerie și geniu* a fost înființată în anul 1895⁸.

În 1883, prin Decretul Regal no 2854, s-a hotărât să se înființeze, la București, *Institutul Medico-Militar*, ale cărui baze au fost puse în 1871, de medicul militar francez Carol Davila, Șeful Serviciului sanitar al Armatei române, și care a funcționat pe lângă Spitalul Militar Central din București

⁴ Monitorul Oastei, nr. 29 din 15 iunie 1912, partea regulamentară nr. A, p.452.

⁵ Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, Gheorghe Tudor, Mihail Ionescu, Ioan Talpeș coordonatori, *Istoria militară a poporului român*, vol. V, București, Editura Militară, 1988, pp. 138-139.

⁶ Monitorul Oastei, nr.36 din 18 noiembrie 1881, p. 769-771.

⁷ DIMPR, iulie 1878 -noiembrie 1882, p.247-251.

⁸ DIMPR, Iulie 1891 -decembrie 1894, p. 162.

(care astăzi îi poartă numele), iar cursurile durau cinci ani. Încă din 1853, de la venirea în Țara Românească a lui Davila, acesta organizase treptat învățământul medical militar în România, după model francez, mai întâi pentru subofițeri sanitari chirurgi, pentru oficanți de farmacie, apoi pentru medici militari și învățământ medical civil, în 1869 înființând Facultatea de Medicină din București, unde a funcționat ca profesor la mai multe discipline.

În 1883, prin Decretul Regal no 2864, se înființează Institutul Medico-Militar sub denumirea inițială de Internat Medico - Militar pentru subofițeri sanitari, după model prusac și austriac. În 1894, se întocmește un Regulament de Ordine Interioară a Institutului, iar comandant este general medic academician Zaharia Popescu. Ca urmare a existenței unei școli medicale naționale, în 1889, instituțiile de învățământ medical militar au fost desființate, iar formarea medicilor militari se făcea prin angajarea ca subchirurgi în armată a studenților Facultății de medicină, însă rezultatele nu au fost mulțumitoare.

În 1892, prin noua lege a organizării serviciului sanitar, s-a precizat, printre altele, înființarea, la București și Iași, a două institute medico-militare, pe lângă spitalele militare din aceste localități⁹, ca apoi, în 1897, institutul care funcționa la Iași s-a desființat, rămânând doar cel de la București, subordonat tot Spitalului Militar Central, până în anul 1910, când a trecut sub autoritatea Ministerului de Război.

Din 1897, a început să funcționeze actualul Institut Medico-Militar din București, ca instituție militară de pregătire a *ofițerilor medici*, în clădire nouă (actuala clădire a IMM și a Direcției Medicale), pe lângă Spitalul Militar Central. În perioada 1892 -1897 a funcționat un Institut Medico-Militar și la Iași, pe lângă Spitalul Militar Iași. În acel an, Institutul Medico-Militar a fost împărțit în două secții: secția pregătitoare și secția de ofițeri sanitar elevi, cu trei diviziuni; diviziunea medicală, veterinară și farmaceutică. După absolvirea anului IV, tinerii erau avansați la gradul de medic (sau veterinar), sublocotenent elev, respectiv farmacist sublocotenent elev. În perioada 1884 -1914, Institutul Medico-Militar a dat armatei 32 medici, 29 veterinari și 20 farmaciști¹⁰, iar activitatea de formare profesională și de perfecționare continua și în prezent¹¹.

Ținând cont de tendințele și concepțiile ce se afirmă tot mai puternic în gândirea militară europeană și de *lecțiile învățate* din Războiul de Independență, conducerea militară a țării a acordat o atenție permanentă formării și perfecționării cadrelor de rezervă ale armatei, îndeosebi ofițerilor

⁹ DIMPR, iulie 1878 - noiembrie 1882, p. 132.

¹⁰ Istoricul învățământului sanitar militar în România, București, 1935, pp. 238-244.

¹¹ pagina Web, Facebook, MApN, Institutul Medico-Militar.

rezerviști, destinați, după cum specifică legea din 1880, „a spori cadrele diferitelor elemente ale puterii armatei (oastei), când aceste cadre trebuie a fi crescute în momentul mobilizării armatei pentru răzbel sau chiar la concentrări după trebuința ce se va simți”¹².

Completarea cunoștințelor militare ale ofițerilor de rezervă se realizau, în principal, prin convocări anuale, cu durata de 15 zile, de regulă, în perioada marilor manevre. Pregătirea ofițerilor de rezervă prin școli a început pe lângă Batalionului 9 vânători, sub denumirea de *Școala tinerilor cu termen redus* (pe care a urmat-o și Ioan Cantacuzino, după absolvirea facultății la Paris, cel care avea să devină general-medic profesor, întemeietorul Institutului care îi poartă numele). Scopul școlii era de a pregăti tinerii pentru gradul de sublocotenent sau administrator militar în rezervă, iar după terminarea cursurilor, absolvenții erau convocați, în anul următor, pe timp de două luni, la unități, cu gradul de plutonier, după care, fără alt examen, erau avansați la gradul de sublocotenent sau asimilat în rezervă. După un an de experimentare, au luat ființă, pe lângă școlile de ofițeri activi, școli pregătitoare de ofițeri de rezervă¹³.

3. Școli pentru perfecționarea pregătirii ofițerilor

După terminarea școlii militare și după o anumită perioadă de stagiul la trupă, ofițerii de la gradul de sublocotenent, până la gradul de maior, erau trimiși la diferite școli și cursuri, atât în țară, cât și peste hotare, pentru perfecționarea pregătirii de specialitate.

Primii care au beneficiat de o școală specială au fost ofițerii de artilerie și geniu, urmași de ofițerii de marină. Între anii 1884 -1892, *Școala superioară de artilerie și geniu*, a funcționat numai cu secția de perfecționare a ofițerilor, iar din 1895, au existat simultan cu cele două diviziuni preparatoare și de aplicații (curs de perfecționare) pentru specializarea ofițerilor din armele respective.

După pregătirea ofițerilor de artilerie, în vara anului 1901, a luat ființă *Școala de tragere a artileriei*, la poligonul de pe lângă localitatea Comana, județul Ilfov. Școala urmărea uniformizarea conducerii tragerilor la unități, dezvoltarea pregătirii ofițerilor, executarea diferitelor experimentări¹⁴, iar la 1 aprilie 1910, școala și-a schimbat denumirea în *Școala de trageri a artileriei de câmp*.

Problema calificării, într-o instituție de învățământ proprie a ofițerilor din alte arme, repartizați la marină, s-a pus, în mod deosebit, începând cu anul 1897, când numărul acestora devenise destul de mare, din

¹² DIMPR, iulie 1878 -noiembrie 1882, p. 132.

¹³ Monitorul Oastei, nr. 19 din 4 mai 1910, p. 203.

¹⁴ DIMPR, Ianuarie 1895-decembrie 1896, pp. 330-331.

93 de ofițeri, cât număra marina atunci, 35 erau proveniți din alte arme, astfel că, în anul 1896, s-a înființat *Școala de aplicații a sublocotenenților de marină*, la Galați¹⁵. Durata cursurilor era de doi ani, iar învățământul cuprindea o parte teoretică, compusă din cursuri predate în școală și o parte de aplicații practice pe navele marinei militare. În anul 1909, școala a fost reorganizată și a purtat denumirea de *Școala navală superioară*.

Pentru perfecționarea pregătirii ofițerilor de cavalerie, în anul 1883, a fost înființată *Școala de instrucție a cavaleriei*, care a funcționat, pentru început, la București, la aceste cursuri de perfecționare fiind trimiși sublocotenenții și locotenenții din arma cavalerie, cu cel puțin un an de serviciu la trupă și vârsta de maximum 30 de ani. Ulterior școala s-a mutat la Târgoviște, luând denumirea de *Școala specială de cavalerie*, cu o comandă și o structură proprie. În perioada 1883 -1914, un număr de 692 de ofițeri au urmat cursurile de perfecționare în arma cavalerie.

Perfecționarea ofițerilor din diferite arme, selecționați pentru aviație, a început în anul 1909, când a luat ființă *Școala de pilotaj, de la Chitila*, care a funcționat până în anul 1912.

În 1911, începuse să funcționeze și *Școala de pilotaj de la Cotroceni*, care, la 1 aprilie 1912, s-a transformat în *Școala militară de pilotaj* și care, în Al Doilea Război Balcanic, a pus la dispoziția Armatei române 12 avioane cu piloții și mecanicii corespunzători. La intrarea României în Primul Război Mondial, funcționau două școli pentru pregătirea piloților militari, *Școala militară de aviație* de la Cotroceni și *Școala de pilotaj* de la Băneasa¹⁶.

Pentru perfecționarea ofițerilor de infanterie, în anul 1908, a luat ființă Școala de trageri a infanteriei, care funcționa 7 luni pe an, între 1 aprilie și 1 noiembrie, având o publicație proprie intitulată *Buletinul Școlii de tragere a infanteriei*.

O etapă superioară a reprezentat-o crearea, în 1910, a *Școlii speciale de infanterie*, care și-a adus o contribuție importantă la perfecționarea ofițerilor din această armă. Durata cursurilor era de un an, iar admiterea se făcea prin concurs pentru toți sublocotenenții care aveau cel puțin doi ani vechime în grad și stagiul în unități de instrucție¹⁷. Școala a funcționat până în anul intrării României în Primul Război Mondial. Mulți dintre ofițerii armatei române, cei care dovedeau aptitudini deosebite de comandă și de lucrători în statele majore, se specializau și în desăvârșirea pregătirii profesionale în Școala Superioară de Război, în școlile de război și în academiile militare străine, în unitățile și pe navele altor arme.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Istoria aviației militare, București, 1910, pp. 64 -81.

¹⁷ Istoria militară a poporului român, vol. V, Editura militară, București, 1988, p. 144.

4. Școala Superioară de Război

Încercări pentru crearea unei instituții militare de învățământ, de cel mai înalt nivel, au fost făcute începând din anul 1872, dar abia în 1890, a putut lua ființă *Școala Superioară de Război**, destinată a forma ofițeri de stat major¹⁸; ca ulterior în 1939, menirea ei avea să fie mai clar formulată, „... de a răspândi în armată înaltele cunoștințe militare ale vremii, și de a forma ofițeri de stat major de care armata noastră, din ce în ce mai puternică, avea neapărat nevoie”¹⁹.

Durata școlarizării era de doi ani, iar examenul de admitere la Școala Superioară de Război consta într-o probă orală de verificare a pregătirii militare generale, o probă practică în teren (de orientare topografică cu busola), o probă de călărie, dar și o probă scrisă la o limbă străină (o compunere în limba franceză sau germană). Proba orală era compusă din întrebări referitoare la istoria militară, arta militară, artilerie, fortificații, geografie, regulamente de infanterie, cavalerie și artilerie, legislație și administrație militară²⁰.

Durata de școlarizare era de doi ani, în anul I elevii parcurgeau următoarele cursuri: tactica infanteriei, tactica cavaleriei, tactica artileriei, mobilizare, geografie militară generală, fortificații, iar în anul II: tactică și strategie, serviciul de stat major, istorie militară, geografia militară a României, telegrafie militară, fortificații, drept internațional, administrație.

La început, în ambii ani de studii, se învățau limbile franceză și germană. După intrarea în vigoare a Regulamentului de funcționare, din 1909, a fost prevăzută studierea limbilor rusă și bulgară. Totodată, pentru a se asigura cursanților un nivel de cultură generală mai ridicat s-au introdus alte materii de studiu cum au fost: științele politico-sociale, dreptul internațional, literatura română, logica și psihologia²¹.

La dezvoltarea și afirmarea învățământului superior militar a contribuit valorosul corp de cadre didactice, compus din profesori militari (dintre care unii au ajuns generali) și civili, cei mai mulți dintre ei autori de manuale și cursuri de diferite specialități. Printre aceștia s-au remarcat, în mod deosebit: maiorul Nicolae Alevra, care a predat organizarea și

* La momentul înființării, era a șasea școală de stat major din Europa, înființată după cele din Berlin, Viena, Paris, Torino și Bruxelles.

¹⁸ George Popescu, „Școala Superioară de Război 1889-1948”, articol, disponibil la <https://www.romania-actualitati.ro/emisiuni/istorica/scoala-superioara-de-razboi-1889-1948...>, accesat la 10.01. 2025.

¹⁹ Universul, anul LVI (1939), nr. 337, vineri, 8 decembrie, p. 7.

²⁰ Monitorul Oastei, nr. 70, din 1889, pp.1114 -1117.

²¹ Istoria militară a poporului român, vol. V, Editura militară, București, 1988, p. 145.

mobilizarea armatei; colonelul Alexandru Averescu, viitorul mareșal și om politic, care a predat tactica aplicată; colonelul Ion Popovici, ce a predat istoria militară și maritimă; generalul Mihail Boteanu, a predat comunicații și fortificații; maiorul Scarlat Panaitescu, a predat topografie și fortificații; căpitanul Radu C. Rosetti a predat tactica; locotenentul David Praporgescu, a predat tactica și noțiuni de tactică navală, precum și reputați profesori, personalități marcante ale culturii, literaturii și Istoriei României, ca Bogdan Petriceicu Hașdeu, ce a predat arta militară la români; renumitul Nicolae Iorga, a predat istorie generală; Ioan Găvănescu, a predat psihologia militară; Zăfir Arbore, a predat limba rusă și bulgară; Aurel Popovici, a predat limba germană s.a.²²

În anul 1892, au absolvit Școala Superioară de Război doar 4 ofițeri, iar în anul 1913, au absolvit 39 de ofițeri. La concursurile de admitere s-a manifestat o înaltă exigență, astfel, în 1897, din cei 100 de candidați, au fost admiși numai 35 de ofițeri, dintre care o treime, după primul al de studii nu au întrunit condițiile de promovare în anul următor.

În cadrul Școlii Superioare de Război s-a acordat o atenție deosebită pregătirii practice a viitorilor ofițeri de stat major. În afara cursurilor teoretice, ofițerii elevi efectuau, câte două luni pe an, stagiul în diferite birouri ale Marelui Stat Major, participând activ la lucrările periodice de importanță deosebită ca, reînnoirea planului de mobilizare, pregătirea concentrărilor și manevrelor de toamnă.

Pe timpul manevrelor, ofițerii cursanți erau repartizați la comandamentele unităților care luau parte la aceste activități. După terminarea manevrelor de toamnă, aceștia efectuau o călătorie de stat major specială.

Până în anul 1908, absolvenții Școlii Superioare de Război erau repartizați la unitățile de origine. Ofițerii care obțineau mediile cele mai mari și dovedeau aptitudini deosebite erau trimiși, pe durata unui an, să facă stagiul în cadrul Marelui Stat Major. Ulterior, cei mai valoroși dintre ei continuau stagiul de stat major într-o armată străină. În perioada 1889-1914, Școala Superioară de război a dat armatei 461 de ofițeri brevedați de stat major²³.

Pe măsură ce rețeaua învățământului militar românesc a înregistrat o tot mai accentuată diversificare, s-a micșorat vizibil și numărul celor trimiși, pe cheltuiela statului, la școli și cursuri de perfecționare din alte țări. Într-un document oficial, din vara anului 1894, se aprecia că „în țară existând

²² Istoricul Școlii Superioare de Război, 1889-1939, București, 1939, pp. 391 - 398.

²³ De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte studii Militare, Cartea amintirea absolvenților. O sută de promoții (1889 - 1995), Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994, pp. 101, 391.

școlile cele mai trebuincioase armatei, Ministerul de Război nu va mai trimite în școli din străinătate decât un mic număr de elevi și ofițeri și aceasta numai în scopul de a ține instrucțiunea necesară la curent cu cea din străinătate”²⁴

În perioada 1878-1914, au fost trimiși la studii în Belgia, Austria, Italia și Anglia, 97 de ofițeri, din care 35 din infanterie, 16 din marină, 12 din artilerie, 19 medici, 7 din cavalerie, 6 ofițeri tehnici, 4 din geniu, 4 geodezi, 2 veterinari și 1 de administrație. Alți 69 de ofițeri din toate armele au efectuat stagii în unități ale armatelor austro-ungare, germană și belgiană. În afară de aceasta, începând din 1908, Ministerul de Război trimitea anual în Rusia, Austria și Belgia, câte 2 ofițeri care cunoșteau limba țării respective. Ofițerii trimiși la școli de război, academii navale și școli tehnice superioare au fost îndreptați, cu precădere, către Belgia, Franța, Austria, Germania și Italia. Această tendință a fost păstrată și ulterior, până în timpurile noastre.

Cei care făceau stagii de comandă în unități, au fost trimiși, aproape în exclusivitate, în armatele austriece, germane și belgiene, socotite, în acea perioadă, ca fiind cele mai bune sub raportul organizării, dotării și instruirii efectivelor. Până în anul 1905, puteau merge la studii în străinătate numai elevii care terminau primii școlile de fii de militari și Școala copiilor de marină, cunoscători ai limbii țării respective.

Începând din anul 1905, se trimiteau la studii în alte țări numai absolvenți ai anului I ai Școlii militare de infanterie și cavalerie și ai Școlii speciale de artilerie și geniu, iar după terminarea cursurilor făceau, timp de unu până la doi ani, stagiul de comandă în cadrul unităților operative din țările respective, iar cei din marină erau îmbarcați pe nave de război ale statelor în care studiau. Pe toată perioada de școlarizare și practică, cursanții erau întreținuți de către stat.

5. Armata ca factor de educație patriotică

În perioada de după 1878, armata se remarcă în continuare ca factor activ de educație cetățenească și patriotică. „*Noi armata*, declara în 1901, generalul Alexandru Candiano-Popescu, cu prilejul unei festivități în garnizoana Constanța, *slujim drept școli și drept pildă, fiindcă uniți prin steag, prin disciplină, prin simțământul datoriei și trăind prin jertfe, noi să arătăm neconținut românilor, fraților noștri, că cine trăiește din asemenea hrană câștigă Grivița și Smârdanul că și pe asemenea aripi o națiune zboară departe pe întinsul viitor a neamurilor vii”²⁵.*

²⁴ Monitorul Oastei nr. 43, din 9 iulie 1894, p. 902.

²⁵ Generalul Alexandru Candiano-Popescu, *Cuvântări ostășești*, București, 1901, p. 38.

Actele normative ale timpului au înfățișat oștirea drept *școala națiunii*, în care tineretul trebuie să se instruiască spre a servi interesele patriei și să-și desăvârșească educația cetățenească. Trebuie să subliniem că în activitatea de educație patriotică au participat și cadrele militare în rezervă și retragere, din care unele au luat parte la Războiul de Independență. Prin prezența lor în mijlocul ofițerilor activi, dar și în școli au prilejuit diferitelor ceremoniale au prezentat fapte de arme care au contribuit la ridicarea sentimentului patriotic, și la atragerea tineretului spre cariera militară. Având la bază unele programe de învățământ și instrucție, cu conținut educativ, elaborate după 1878, rezultă că accentul se punea pe o serie de valori generale, morale cum ar fi: dragostea de patrie, respectul față de Constituție și legile țării, familie, profesia militară, credința față de țară și respectul față de proprietatea privată.

O atenție deosebită, au acordat autoritățile militare dezvoltării unor puternice sentimente patriotice, consolidării în justetea cauzei pe care o servea armata, apărării independenței și suveranității de stat și, realizării unui comportament specific domeniului militar, caracterizat prin: onoare, spirit de sacrificiu, abnegație, eroism, curaj, bărbăție, credință, voința de a învinge. „*Interesele patriei și interesele armatei, arată comandorul Constantin Bălescu, într-un curs de morală și disciplină, tipărit în 1900, adeseori pretind sacrificarea intereselor personale și poate că mai mult decât în alte cariere...trebuie să fie practică în armată, ea însăși fiind simbolul sacrificiului pentru patrie*”²⁶.

De-a lungul anilor, corpul de cadre a desfășurat o activitate intensă pe linia educației morale a ostașilor pentru dezvoltarea sentimentului datoriei, cultivarea disciplinei, conștiinței și a respectului față de instituția militară. Înțelegerea rolului armatei și a mobilurilor acțiunii militare, conștientizarea răspunderii asumate de ostașii țării au devenit pârgii importante în munca de educație. „*Ca instructori, trebuie să știm a pregăti pe fiecare soldat pentru război, ia ca educatori, trebuie să știm a desăvârși educația cetățenească a soldaților, întărindu-le puterile fizice, intelectuale și sentimentele prin îndeplinirea datoriilor ostășești*”²⁷. „*O armată, declara Nicolae Iorga într-o conferință, ținută în decembrie 1912, în fața elevilor școlilor de infanterie, este datoare să trăiască continuu în sentimentele acelei jertfe pe care trebuie să o aducă și pe care, mâine, poimâine cu siguranță o va aduce*”²⁸.

²⁴ Constantin Bălescu, *Curs de morală și disciplină militară, partea a II-a, Datoriile și virtuțile generale ale militarului*, Constanța, 1900, pp. 151-152.

²⁵ Ion Manolescu, *Bunul patriot, caracterul moral și datoriile morale*, București, 1914, p. 52.

²⁶ Nicolae Iorga, *Mediul Moral și virtuțile ostășești*, București, 1912, p. 21.

Procesul formativ-educativ al cetățenilor chemați sub arme, spre a-și îndeplini datoria față de patrie, s-a bazat pe valorificarea tradițiilor luptei îndelungate a românilor pentru independență și unitate. În numeroase unități s-au amenajat spații muzeistice rezervate tradițiilor ostășești, cu prilejul depunerii jurământului militar și a unor manifestații comemorative, s-a făcut frecvent apel la faptele de armă ale înaintașilor, un loc aparte de ținând celor săvârșite în Războiul de Independență și Războaielor Balcanice. „*Cât va fi Dunăre, Balcani și câmpuri de bătaie, ca cel de la Grivița, Plevna, Rahova, Smârdan, spre a arăta faptele României glorioase*, sublinia generalul Alexandru Candiano- Popescu, în 1891, cu prilejul aniversării cuceririi Griviței, *cât va fi ecoul să le repete; cât legendarul dorobanț, sprintenul vânzător, roșiorul și călărașul cei ageri, tunarul cel meșter la ținut vor fi ostașii țării; Cât va fi istorie și ținere de minte în lume, numele tău scumpa mea Patrie, va trăi totdeauna în amintirea oamenilor*”²⁹.

Luptele desfășurate de armata română în Războiul de Independență 1877 - 1878, au contribuit la dezvoltarea conștiinței patriotice și la formarea unei conștiințe puternice în acțiunile militare care aveau să urmeze. În anul 1905, Constantin N. Hârjeu afirma „*cu astfel de soldați crescuți la școala datoriei și a patriotismului va putea și țara noastră să-și pregătească un viitor mai bun*”³⁰.

Concluzii

După încheierea Războiului de Independență s-a simțit necesitatea pregătirii și perfecționării cadrelor militare active și de rezervă a Armatei Române. Pentru aceasta s-au alocat resurse financiare importante pentru înființarea unor instituții de învățământ militar, care să ridice capacitatea combativă a armatei. Aceste instituții de învățământ militar au constituit o parte componentă a învățământului național, având misiunea de a fi furnizorul de resursă umană pentru armata țării, respectiv, de a-și asuma opera de formare a militarilor ce compuneau puterea armată națională, previzionându-se un viitor conflict, ce avea curând să apară.

Instituțiile militare de învățământ prezentate au fost asemănătoare structurii învățământului național general (gimnazial, liceal, postliceal, universitar), dar a avut și particularități specifice mediului militar al acelor vremuri.

Învățământul militar, din perioada analizată, a avut câteva particularități și anume: *flexibilitate*, reliefată de faptul că programele de pregătire erau concepute în concordanță cu strategiile, tacticile și scenariile

²⁷ Alexandru Candiano-Popescu, *Op .cit.*, pp. 102-103.

²⁸ Generalul Constantin N. Hârjeu, *Pregătirea armatei pentru război*, București, 1905, p. 105.

militare moderne; *originalitate*, prin punerea în evidență a metodelor de învățare și *creativitate*, prin faptul că elevii militari erau antrenați și perfecționați în domeniul proiectării propriilor decizii în funcție de adaptările la teren, adversar, timp și spațiu, de propriile posibilități în timp și spațiu și nu pe tiparul exercițiilor cu soluții șablon.

Temeinicia acestui învățământ a dus la pregătirea și respectiv perfecționarea pregătirii cadrelor militare active și de rezervă, bine instruite, ceea ce a influențat felul în care s-au luat multe dintre deciziile militare în cele două războaie Balcanice, dar mai ales în Primul Război Mondial, când Armata României, în timpul conflictelor la care a participat, prin comportamentul în luptă al cadrelor militare avea să-și arate valoare și avea să se acopere de glorie nepieritoare.

BIBLIOGRAFIE

Documente oficiale

- Document de importanță majoră pentru România (DIMPR), iulie 1878 -noiembrie 1882;
 Monitorul Oastei, nr. 3 din 26 august 1902;
 Monitorul Oastei, nr. 29 din 15 iunie 1912, partea regulamentară nr. A;
 Monitorul Oastei, nr.36 din 18 noiembrie 1881;
 Monitorul Oastei, nr. 19 din 4 mai 1910;
 DIMPR, iulie 1878 -noiembrie 1882;
 DIMPR, Iulie 1891 -decembrie 1894;
 DIMPR, iulie 1878 -noiembrie 1882;
 DIMPR, iulie 1878 -noiembrie 1882;
 DIMPR, Ianuarie 1895-decembrie 1896;
 Monitorul Oastei nr. 43, din 9 iulie 1894;
 Monitorul Oastei, nr. 70, din 1889;
 Universul, anul LVI (1939), nr. 337, vineri, 8 decembrie;
 Istoria aviației militare, București, 1910;
 Istoricul învățământului sanitar militar în România, București, 1935;
 Istoricul Școlii Superioare de Război, 1889-1939, București, 1939;
 Istoria militară a poporului român, vol. V, Editura militară, București, 1988;
 De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte studii Militare, Cartea amintirea absolvenților. O sută de promoții (1889 - 1995), Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994;

Surse de autor

- BĂLESCU C., *Curs de morală și disciplină militară, partea a II-a, Datoriile și virtuțile generale ale militarului*, Constanța, 1900;

- CANDIANO-POPESCU Al., *Cuvântări ostășești*, București, 1901;
GHERGHE F., POPESCU M., ROTARU I. (coordonator), *Prezențe militare în știința și cultura românească, Mic dicționar*, București, 1982;
HÂRJEU C. N., *Pregătirea armatei pentru război*, București, 1905;
IORGA N., *Mediul Moral și virtuțile ostășești*, București, 1912;
MANOLESCU I., *Bunul patriot, caracterul moral și datoriile morale*, București, 1914;
OPRIȚA C., ATANASIU D., ATANASIU V., *Învățământul militar românesc. Tradiții și actualitate*, București 1986;
POPESCU G., „Școala Superioară de Război 1889-1948”, articol, disponibil la <https://www.romania-actualitati.ro/emisiuni/istorica/scoala-superioara-de-razboi-1889-1948>.

